

1909 ADANA OLAYLARININ YABANCI BASINDAKİ YANSIMALARI

İsa KALAYCI*
Caner AYDEYER**

Özet

XVII. yüzyıldan itibaren dünyada cereyan eden siyasi, içtimai, iktisadi ve teknolojik gelişmeler, devlet, hükümet ve toplum yapısında radikal değişikliklere yol açmıştır. Bilhassa Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi'nin akabinde gelişen Fransız İhtilali, sömürgecilik faaliyetlerine ivme kazandırmıştır. Avrupa'nın güçlü devletlerinin izledikleri yayılcılık politikaları ve bunun bir aracı olan himayecilik refleksleri, Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslim anasının bağımsızlık fikrinin depreşmesine neden olmuştur. Üç kıtada toprakları bulunan ve demografik açıdan homojen bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, farklı etnisitedeki milletlerin bağımsızlık istekleriyle karşı karşıya kalmıştır.

Ermeniler de Osmanlı Devleti'nden ayrılarak kendi devletlerini kurma hevesine kapılmıştır. Ermeni milliyetçiliğinin canlanmasında Düvel-i Muazzama'nın rolü büyük olmuştur. Nitekim yabancı devletlerden de destek bulan Ermeniler, 1874 yılında tedhiş faaliyetlerine başlayarak, farklı tarihlerde Anadolu'nun değişik yerlerinde isyanlar çıkarmışlardır. Bu isyanların en dikkat çekenlerinden biri de 1909 yılının Nisan ayında zuhur eden ve resmi literatüre "1909 Adana Olayları" olarak geçen hadiselerdir.

Bu bildiride; Nisan 1909'daki Adana Olaylarının iç yüzü, dönemin önde gelen basın organlarında yer alan haberler doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. Bilhassa "The Times", "The Guardian", "Washington Post" ve "The New York Times" gibi Ermeni meselesine özel ilgi duyan gazetelerin makalelerine yer veril-

* Yrd. Doç. Dr., MKÜ FEF Tarih Bölümü, e-mail: isakalayci@mku.edu.tr.

** Arş. Gör., MKÜ FEF Tarih Bölümü, e-mail: caydeyer36@gmail.com.

KAYNAKÇALAR

1. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı 273/157 Adana Vilayetinden gelen yazı, 20 Nisan 1321 tarihli belge

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye Mektubu Kalemi, 2824/17, Kilikya Katogikosu Sahak Efendi'nin Dahiliye Nezareti'ne çektiği, 9 Mayıs 325 tarihli telgraf

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Bab-ı Ali Evrak Odası, 3681 / 276042, Harbiye Nezareti'ne gelen yazı, 14 Kanun-u Evvel 325 tarihli belge

Ömer Lütfî Bey Özel Arşivi (Kısmen Abdurrahman Kütük tarafından yayımlanmıştır.)

2. Tetkik Eserler

Ahmet Cevdet Paşa, Mârûzât, Yay. Haz., Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980
Asaf Mehmet, *1909 Adana Olayları ve Hatıralarım*. (Haz.: İsmet Parmaksız), TTK., Ank. 1982

Bayındır Seda, *Adana Ermeni İsyanı 1909*, (Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans

Cemal Paşa, *Hatırat*, (Yay. Haz. Metin Martı), Arma Yayınları, İstanbul 1996

Çamurdan Ahmet Cevdet, *Kozan'ı Tanıyalım*, 1973, Ankara. Tezi), İstanbul, 1997

Gürün Kamuran, *Ermeni Dosyası*, TTK, Ankara 1983.

Kaplan H. İbrahim; *Salnamelere Göre Adana*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 1999.

Karacakaya Recep, *Türk Kamuoyu ve Ermeni Meselesi*, Toplumsal dönüş yayınları, İst. 2005.

Kevorkyan, R.H., La Cilicie (1909–1921), Revue D'Histoire Armenienne Contemporaine Tome III. 1999, www.imprescriptible.

Kütük Abdurrahman; *Milli Mücadele'de Kozan*, Ekrem Matbaası, Adana 2011

Lambert, Miss Rose; Hadjin And Armenian Massacres, New York Chicago Toronto Fleming H. Revell Company, Londonand Edinburgh 1911.

Son Vak'anüvis Abdurrahman Şeref Efendi Tarihi, Yay. Haz.: Bayram Kodaman- Mehmet Ali Ünal, TTK., Ankara 1996.

Şefik Ahmet, *Anadolu'da Tanin*, (Y.H. Mehmet Çetin Börekçi), TTK. Ankara 1999.

Osmanlı Belgelerinde 1909 Adana Olayları, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 112, Ankara 2010.

Özoğuz Esat, *Adana'nın Kurtuluş Mücadelesi Hatıraları*, İstanbul 1934.

William Chambers, *Yolculuk*, Londra 1928.

Yurtsever Cezmi, *Kadirli Tarihi*, Ekrem Matbaası, Adana 2008.

3. Kaynak Kişiler

Ali Coşkunoglu, 1945 doğumlu. Kozan'ın Aslanpaşa Mahallesi'nden. Görüşme tarihi: 12.06.2009

Tunç Teber Torosdağı, 1968 doğumlu. Ankara. Dedesinden naklen. Görüşme tarihi: 17 Nisan 2009.